

Johann Joachim Bellermann Johann Jacob Friedrich Sinnhold

Pavca De Inscriptionibvs Hebraicis Erfordiae Repertis

**Particvla III : Academiae Electoralis Erfordiensis Rector Cvm Senatv Academico
Sacra I. C. Natalia Pie Celebranda Civibvs Indicvnt**

Erfordiae: Litteris Joann. Christ. Goerling, 1794

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1757160450>

Band (Druck) Freier Zugang

CIc-571⁴⁽³⁾

ACADEMIAE ELECTORALIS ERFORDIENSIS

R E C T O R

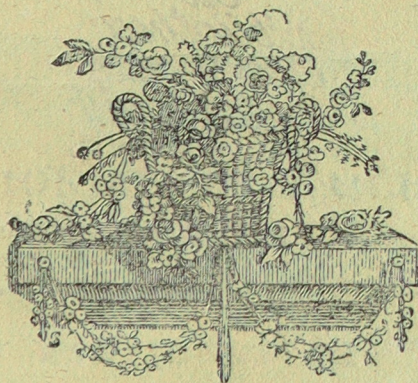
C V M

SENATV ACADEMICO

SACRA I. C. NATALIA

PIE CELEBRANDA

CIVIBVS INDICVNT.

IN EST DE INSCRIPTIONIBVS HEBRAICIS ERFORDIAE REPER-
TIS, PARTICVLA III.

ERFORDIAE 1794.

LITTERIS IOANN. CHRIST. GOERLING, ACAD. TYPOGR.

510-571 4 (3)

ACADEMIAE ELECTORALIS ROSTOCKENSIS

R E C T O R

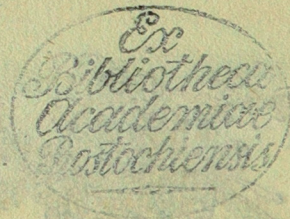
C V M

SENATU ACADEMICO

SACRA I. C. NATALIA

PIE CELEBRANDA

CIVIBUS INDICANT

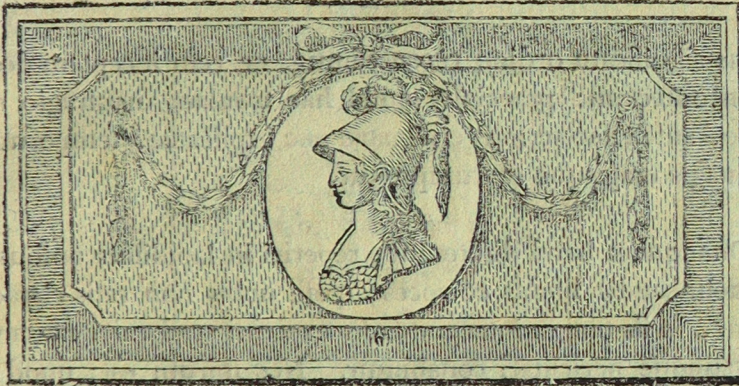

INSTITUTIONIS ACADEMIAE ROSTOCKENSIS

ROSTOCK 1704

CHRISTOPHUS GÖTTSCHEW, Typographus

6

DE
INSCRIPTIONIBVS HEBRAICIS ERFOR-
DIAE REPERTIS.

PARTICVLA III.

Exhibuimus nuper Vobis, *Commilitones suauissimi*, cum et ad diem natiuitatis celebrandum, et ad memoriam resurrectionis Iesu Christi pie recolendam Vos adhortaremur, inscriptiones decem, quas referunt monumenta e ruinis iudaicis hic residua; iam superest, vt reliquas a nobis collectas, pro earum forma, indole,

vi atque significatu ordine recenseamus, ne rem inceptam deseramus inconfectam: praecipue quod hae tabulae, naufragio quasi ereptae, antea nec scriptis euulgatae nec explicatae, temporum iniuria magis magisque corrumpuntur.

Quantquam haud diffitemur, reperiri in lapidibus quibusdam dein delineandis literas et voces, quae nobis non satis clarae videantur, in iis tamen interpretandis exercitii academici causa vires qualescunque periclitari conabimur. Nec mirum est; quod non omnia vocabula extra omnem dubitationis aleam sint posita, quia vel lapidariorum oscitantia atque imperitia, vel vsus ac temporis iniquitate vitari solent. Missis iam omnibus ambagibus ad ipsos cippos progredimur.

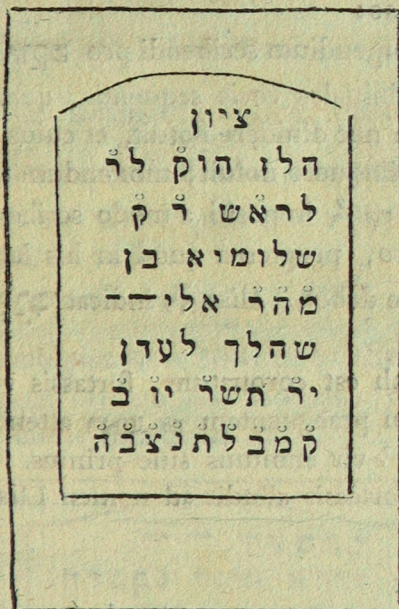
XI.

Lapis undecimus sex pedum rhenanorum longitudine et trium latitudine, in domo piscatoris Mülleri ad crucis ponticulos, vulgo an den Krautstegen extat; cuius possessor illum fusorio domus, ne in illud infantes incidant, imponi curavit. Inscriptio sic se habet:

III ANNOVA III

[Faint, illegible inscription on the stone]

118

Id est:

Cippus sepulchralis

hic constitutus est iuxta caput

summi Rabbini synagogae sanctae

Schlomijae, filii

doctissimi et amplissimi Rabbi Eliae,

qui abiit in Paradisum

mensis Thisri (Septemb.) die secundo,

anno 142 computationis minoris. Vivat apud beatos!

Notae:

Notae:

1) הוֹקֵם est compendium scribendi pro הוֹקֵם

2) הָּ literae initiales vocis sequentis, quam sculptor in hac linea nec absoluere nec diuidere potuit, et cuius loco spatium omnimode vacuum relinquere noluit; monendum tamen est, statum signi contractionis טֶּ הָּ impediti a modo scribendi in manuscriptis vsitato abhorrere, propterea quod in his lacunas expletibus literis corona abesse debet. Aliae הָּ indicat לְרַבִּי h. l. iuxta caput.

3) לְרֵאשִׁית Aleph est coronatum, fortassis vt lector ad ambiguitatem et sensum praegnantem ראש ראש attendat; est enim vel hominis caput, vel vir summus siue primus. Itaque vertimus Rabbinum summi, fortassis alludit ad nomen Eliae, cuius initialis litera est Aleph.

4) קָּ et קָּ קָּ ponuntur pro קְהֵל קֹדֶשׁ. Congregatio sancta est synagoga venerabilis, quo titulo honorifico, Synagogas urbium ornant. Hoc scribendi compendium, quod in Buxtorfio *) deest, inuenimus in Schudtio **).

5) מֹרְנוּ הַרְבֵּי מֹהֲרֵי scribendi compendia pro מֹרְנוּ הַרְבֵּי מֹהֲרֵי doctor noster amplissimus Rabbi.

6) רָּ

*) Io. Buxtorfius, de abbreviaturis hebraicis.

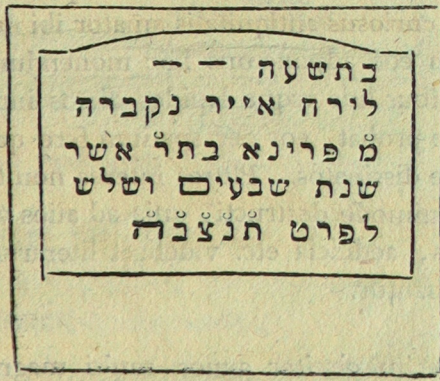
***) Io. Iac. Schudtii trifolium haebraeo-philologicum p. 178.

6) חשרי pro תשר, ירה pro יר, יום pro י, ב est secundus.

7) קמב = 142, secundum aeram christianam annus 1382. § est לפרט הנצב, explicauimus in programme primo, De inscriptionibus etc. p. 14; ad verbum esset: Sit anima eius ligata in fasciculo viuentium.

XII.

In eadem domo piscatoris MÜLLERI alius cippus sepulchralis hebraice scriptus camino est insertus, minor praecedente, minoribus etiam literis instructus.

Id est:

Nono (die) mensis Ijar (Aprilis) sepulta est domina Prina, Filia Rabbi Ascheris, anno septuagesimo et tertio (1313 Chr.) computi minoris. Vivat inter beatas!

Notae

Notae:

1) In prima linea reliquae literae desunt, quas e nexu ימים conicio.

2) מָ est מַרְחָא, domina, hera; in Buxtorfio omissa.

3) פְּרִינָא, Prina, nomen proprium inter Iudaeos vsitatum, germanice vulgo Pribuchen. Conuenit quoque quoad literas cum graeco Φερύνη cuius nominis famosissima illa meretrix Thespiaca satis nota est.

XIII.

In coemeterio Praedicatorum duo sequentes cippi descripti sunt; quos quia curiosus antiquitatis amator ibi nunc frustra quaerat, antea quam eos adponamus hoc monendum esse duximus. Locorum, in quibus huc vsque lapides dictos inuenimus, distantia satis superque probat, eos per spatium fere quingentorum annorum valde esse dissipatos. Plures interea non tam sunt disiecti quam potius omnimode destructi, quia ad alios vsus, e. g. ad pavimenta, pontes, aedificia etc. videlicet literarum figuris ornati, minus apti videbantur.

Ante duodecim circiter annos multi magnique lapides, a Mauritiū turre, quam regimen nostrum demoliri iussit, et in cuius vicinitate Iudaeorum coemeterium olim extitit in coemeterium Praedicatorum ferebantur. Hic lapicidae publici eos dissecantes, aliis vsibus destinatos, scalpro inscriptiones eorum delerunt. Tunc temporis inter multos alios cippos hos duos splendidissimos a Iudaeo circumforario describi curauit nuperrime beate defunctus

Re-

Rector Weingaertnerus, qui eos mecum, cum adhuc in viuis
esset, perhumane communicavit. Primus horum sic se
habet :

האבן הזאת
בשויה ולציון יהיה
לראש רבי ודארש
רבו זרח וכהן
שנאסף בירח שבט
בשנת מ' לפק
ובא להי בשמים
אמן סלה

Ad verbum sic vertimus:

Lapis hic

in sepulchro (positus) monumentum sit
summo Rabbino desponsato,
Praesidi synedrii, Seracho, Sacerdoti,
qui congregatus est ad patres mense Schbat (Ian.)
anno 45 computi minoris (1285 Christi).

Ivit (seu veniat) ad beatitudinem in coelo!

Amen, Selah.

B

Notae

Notae:

1) **בְּשׂוּיָה** vel deriuari potest a **שׁוּ** et **שׂוּיָה** *vanum, inutile, nihilum*; hinc esset *in terra vana, in mundo hoc caduco*, vt Ps. 24, 4; vel refertur ad **שׂוּה** in Piel ex Chaldaismo *posuit*, vid. Hos. 10, 1. inde **שׂוּיָה**, **שׂוּיָה** et **שׂוּיָה**, **שׂוּיָה** chald. *lectus, stratum, locus* quo quis ponitur, vid. Deut. 3, 11. paraphrasi chaldaica, ideoque est synonymum **עַרְשׁ**, et **יְצוּעֵי**. In aliis linguis quoque per metaphoram pulchram, sepulchrum nominari *stratum*, inuenitur.

2) **רֵאשִׁית**, **רֵאשִׁית**. Radix **אֵרֶשׁ**, apud Chaldaeos et Rabbinos **אֵרֶשׁ**, despondit sibi sc. mulierem; **רֵ** praefixum chald. est **רֵ** praef. hebraicum, ex **אֵשֶׁר** quoad significationem et formam deducendum, loco **אֵשֶׁר אֵרֶשׁ** positum, vid. Deut. 20, 7. Coaeuis notatu dignum videbatur, Synedrii Praesidem, breui tempore ante mortem sibi despondisse foeminam, sed ablatum praematuro morte eam non duxisse. Si quis vero praedicatum desponsi seu desponsati sensu morali accipere maluerit, variae causae, a iudaica interpretandi canticum canticorum ratione desumptae, possent proferri, quas tamen breuitatis studio omittimus.

3) **רֵבֶבֶת** Haec scribendi compendia in Buxtorffii libro de abbreviaturis hebraicis non sunt explicata, vt multa alia, quae in hoc libro, quanquam satis docto, et in his rebus classico et principali, diligens lector desiderat. **רֵבֶבֶת** nil aliud est quam **בֵּית דִּין**, seu vt Iudaei pronunciant Rosch befs din, *Praeses synedrii*, antistes summi iudicii iudaici *).

4) **זֶרַח**

*) vid. (Seligs) Lehrbuch der jüdisch-deutschen Sprache. Leipz. 1792. pag. 120.

4) סרַח Serach; hoc vocabulum appellatiue sumptum denotat orientem, indeque claritatem; sed vt nomen proprium multis Hebraeis fuit et adhuc est commune. Gen. 36, 13. 38, 30. 1 Paral. 4, 24. etc.

5) לפרט קטן = לפק.

Hic cippus nobis maxime notatu dignus visus est, quia illo variis historiae Erfordiensis momentis, vtpote quae ratione Iudaeorum nocte aegyptiaca ista nigriore ac densiore premuntur, lux quaedam accenditur. Ad quaestiones historicas de numero Iudaeorum hic olim degentium, de eorum iudicio, cuius generis istud fuerit, de eorum ratione ad vicinos Iudaeos, de tempore constituendae eorum frequentiae, adque alia permulta certo responderi nequit; quia omnes hae res magis dubia fama et rumore ambiguo quam certis nituntur documentis. Hoc autem epitaphio, si antiquitates, leges et consuetudines iudaicas in auxilium vocamus, partim demonstrari, partim verisimile reddi potest: 1) Iudaeos iam medio seculo decimo sexto hic frequentes fuisse; 2) familias saltem CXX iudaicas hic extitisse; 3) exiguo hoc numero CXX familiarum septies, ob fertilitatem abrahamaticam, multiplicato, 840 personas iudaicas hic vixisse; 4) si vero familiarum numerus maior exiguo illo CXX fuerit, et ad eum, qui constituendo synedrio requiritur, e. g. CL familiarum ascenderit, circiter 1050 personas iudaicas hic vixitasse; 5) Iudaeos iudicium supremum, synedrium hic habuisse, quod fere in omnibus causis iudicium de non appellando constituit; 6) Iudaeos Erfordiensis in vicinos Iudaeos, synedrium non habentes, et huic dioecesi adscriptos, variis in causis ciuilibus et criminalibus imperium exercuisse.

B 2

Sed

Sed anteaquam conclusiones reliquas proferam, earum fundamentum mihi est adducendum, quod in legibus et consuetudinibus iudaicis, praecipue in forma iudiciorum, inuenitur.

Iudicia Iudaeorum varii sunt generis. In pagis aut illis locis, in quibus tantummodo pauci habitant Iudaei, vel nullum est iudicium constitutum, vel vnus et alter senex lites leuiores dirimit et componit, grauiores vero iudicio vicino defert.

In iis coetibus, qui minus quam CXX patres familiarum habent, iudicium inferius constituitur, quod tribus assessoribus constat. Horum triumuirorum praeses nominatur Schophet, seu Mumchelh schophet, מומחה שופט.

Sanhedrin seu Synedrium in illis locis instituitur, in quibus plus quam centum et viginti familiae sedem fixam habent. Huius consessus praeses et nomine honorifico ראש בית דין (capitis domus iudicii) *Praesidis Synedrii*, et נשיא נאסי, principis ornatur, quem in nostro cippo inuenimus. Secundus ראש בית דין *Rosch beth din* est אב בית דין *Pater Synedrii*, qui dignitate est proximus praesidis; et a dextra eius sedet. Hocce synedrium viginti tribus membris constat, et decernit non tantum in causis ciuilibus sed et criminalibus*). Consessus synedrii bis singulis hebdomadibus habentur, scilicet die secundo et quinto ante meridiem, statim post preces matutinas.

De

*) In tractatu Sanhedrin cap. i. th. 4. verba sic sonant דיני נפשות בעשרים ושלשים i. e. supplicia capitalia a viginti tribus viris infligi possunt.

De praeside, *Rosch beth din*, seu Nasi multa praecipiunt libri iudaici *), quorum quaedam allegasse iuuabit. Praeses, dicunt, sit ex honesto et rite inito matrimonio genitus; ipsius etiam mater honesta sit origine, sit literatus, et eum operam dedisse Theologiae, Iurisprudentiae, Medicinae, Arithmeticae, Astronomiae et Rhetoricae necesse est; studeat iustitiae et integritati; omnis viuendi modus eiusdem sit sine culpa, et corpus sine labe; aliis aetate, forma et eloquio praestet.

Maximum denique synedrium, summum Iudaeorum tribunal post captiuitatem Babylonicam Hierosolymis constabat LXXII membris, cuius Praeses erat summus pontifex **).

*) *Thalmud*, tract. de Sanhedrin cap. 4. et commentatores e. g. *Coccejus*, *Seldenus* de Synedriis Hebraeorum, *L'Enfant* Vorbereitung zur Lesung der h. Schrift, *Conringius* de republica Hebraeorum, *Cabnet* biblische Untersuchungen, Th. II. p. 223. seq. *Schudt* iüdische Merkwürdigkeiten. —

***) *Clerici* diss. de LXXII virorum Synedriö quae commentario in libros historicos V. T. inserta est; *Michaelis* mosaisches Recht §. 50. coll. *Richard Simon* reponse aux sentiments de quelques Theologiens de Hollande etc. *I. B. Carpzov* adnotat. ad *Schickardi* ius regnum Hebr., e. a.

Alterum epitaphium in coemeterio Praedicatorum descriptum
sic sonat:

האבן הזאת נבחרה
לציון מרתא יטא
הבחורה בת ר' יהודה
שנאספה בשנת תשע
ועשרים לאלף ששי
נוחה עדן ס

Id est:

Lapis hic selectus est
ad monumentum sepulchrale dominae Ietae
praestantissimae, filiae Rabbi Iehudae
quae mortua est anno nono
et vigesimo millenarii sexti (1269 Chr.)
Requies eius sit Paradisus! Selah!

Notae:

1) יטא Ieta, nomen proprium foeminarum, haud raro ob-
uium; non multum differt a יטא, quod nomen in primo lapide
anno praeterlapso descripto exhibuimus. Aliud יטה Ietah inve-
nitur Ios. 21, 16. vbi est nomen ciuitatis, quae Leuitis et tribu
Iudae et Simeonis data est; appellatiue denique sumtum, est *decli-
nans, diuertens*.

2) הבחורה

2) הבחורה vertimus *praestantissimam*, proprie *electam*; trans-
ferre latine etiam potuissemus iuuenem filiam; apud Rabbinos
tandem בחור per synecdochen speciei est *literarum studiosus*. —
Omnia reliqua per se liquent.

Iam autem sequemur consilium, cuius causa patica haec prae-
lusimus. Scitis, *Ciues optimi*, orbem christianum hisce diebus
celebrare Domini nostri Iesu Christi sacra natalitia; festiua itaque
laetitia recordamini nostri Saluatoris, qui fons est et scaturigo
purioris religionis.

Intimo cordis affectu venerabimur Deum et eius filium, qui
in vita sua publica et priuata, doctrina et moribus, a iuuentute
ad mortem vsque imitatione nostra dignissimus apparuit.

Exorabimus quoque Deum, vt EMINENTISSIMVM AC
CELSISSIMVM PRINCIPEM ELECTOREM FRIDERICVM
CAROLVM IOSEPHVM, *S. sedis Moguntinae Archiepisco-
pum, S. R. Imperii per Germaniam Archicancellarium, Principem
et Episcopum Wormatiensem* cet. cet. nec non REVERENDISSI-
MVM AC ILLUSTRISSIMVM DOMINVM, DOMINVM CARO-
LVM

LVM THEODORVM ANTONIVM LIB. BAR. DE DAL-
BERG, *Archiepiscopum Tarsensem, Coadiutorem Moguntinum
Wormatiensem et Constantiensem, ciuitatis et territorii Erfordiensis
Proprincipem* cet. saluberrimis consiliis clementer instruat, a qui-
bus in tanta bellorum strage tot hominum pendet salus et prospere-
ritas; vt hos *Patriae Patres* dilectissimos sœspitet, incolumesque
ad reipublicae felicitatem confirmet.

Publ. sub Sig. Rect. Festo natiuitatis Iesu. MDCCLXXXIV.

rtimus *praestantissimam*, proprie *electam*; trans-
potuissemus iuuenem filiam; apud Rabbinos
synecdochen speciei est *literarum studiosus*. —
se liquent.

quemur consilium, cuius causa patica haec prae-
Cives optimi, orbem christianum hisce diebus
nostri Iesu Christi sacra natalitia; festiua itaque
ni nostri Saluatoris, qui fons est et scaturigo

ffectu venerabimur Deum et eius filium, qui
a et priuata, doctrina et moribus, a iuuentute
imitatione nostra dignissimus apparuit.

quoque Deum, vt EMINENTISSIMVM AC
PRINCIPEM ELECTOREM FRIDERICVM
SEPHVM, *S. sedis Moguntinae Archiepisco-
ii per Germaniam Archicancellarium, Principem
ermatiensem* cet. nec non REVERENDISSI-
RISSIMVM DOMINVM, DOMINVM CARO-
LVM

